

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Факультет журналістики, реклами та видавничої справи

Кафедра періодичної преси та медіаредагування

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

«Українська національна ідея у переломні роки української державності (за матеріалами публіцистики 1917-1919 рр. та 2022-2023 рр.)»

«Ukrainian National Idea in the Critical Years of Ukrainian Statehood (Based on Journalism Materials of 1917-1919 and 2022-2023)»

Виконала: здобувачка денної форми навчання
спеціальності 061 журналістика

Освітня програма «Журналістика»

Зозулінська Дар'я Романівна

Керівник канд. іст. наук, доц. Сидун І. В.

Рецензент канд. іст. наук, доц. Овсієнко С. Л.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри

№ від . . 20 р.

Завідувачка кафедри

(підпис)

(прізвище, ім'я)

Захищено на засіданні ЕК №
протокол № від . . 20 р.

Оцінка / /
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК

(підпис)

(прізвище, ім'я)

Одеса 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	7
1.1 Поняття та сутність української національної ідеї.....	7
1.2. Формування української національної ідеї в 1917-1919 рр.	10
1.3. Переосмислення української національної ідеї у 2022-2023 рр.	13
РОЗДІЛ 2. ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПУБЛІЦИСТИКИ 1917-1919 РОКІВ	18
РОЗДІЛ 3. ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУЧАСНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ 2022-2023 РОКІВ...	29
ВИСНОВКИ	46
БІБЛІОГРАФІЯ	52

ВСТУП

У період формування української державності національна ідея відіграє провідну роль у суспільному житті України, займаючи одне з центральних місць. За матеріалами публіцистики 1917-1919 років та 2022-2023 років можна простежити розвиток національної ідеї та формування української ідентичності. Важливість національної ідеї у формуванні незалежної української держави підкреслювалась як у минулому, так і в сучасному контексті.

Досліджувана тема є актуальною в наш час, оскільки Україна сьогодні продовжує виборювати право самостійно обирати свій шлях у складних умовах, зі зброєю в руках, захищаючи власну незалежність. **Актуальність** проблеми полягає в тому, що національна ідея є однією з ключових складових національної свідомості та ідентичності, яка впливає на процеси формування державності та збереження культурної спадщини. У зв'язку з тим, що Україна є молодою державою, процес формування її національної ідеї та ідентичності продовжується й досі. Тому дослідження національної ідеї у період формування української державності (1917-1919 роки) та в сучасному контексті є важливим для зміцнення національної свідомості та сприяння розвитку національної державності.

У загальному розумінні, національна ідея представляє собою комплекс ідей, цінностей та принципів, які сприяють формуванню національної свідомості та створенню ідентичності в межах певної нації. Національна ідея є однією з основних складових утворення національної державності. Однак, єдиного визначення національної ідеї сьогодні немає, оскільки ця концепція може відрізнитись залежно від автора та його підходу до досліджуваної теми. Зокрема, в декларації 1929 року під час проведення в Берліні Першого конгресу українських націоналістів зазначалось, що «національна ідея – це внутрішня (згорнена) форма нації. Вона розгортається в національну культуру, тобто

набуває своїх зовнішніх форм. Необхідною та найкращою формою існування нації, її залучення до сім'ї цивілізованих народів є держава» [3].

Національна ідея, узагальнено, відображає сутність того, що надихає та об'єднує народ, його цінності та орієнтири. Вона визначає мотивацію та цілі, які формують колективну свідомість нації і спонукають її до певних дій. Національна ідея включає у себе не лише конкретні відповіді на питання «заради чого живе нація», але й ширшу систему цінностей, якими керується народ у той чи інший період існування. Вона охоплює пріоритетні напрямки розвитку, до яких прагне нація. Цінності, вкорінені в національній ідеї, можуть включати свободу, справедливість, рівність, гідність, демократію, людські права, толерантність, екологічну свідомість тощо.

Реалізація національної ідеї передбачає здатність нації використовувати свій потенціал для досягнення поставлених цілей та співіснування з іншими спільнотами. Це може означати розвиток економічної, науково-технічної, культурної та соціальної сфер, сприяння інноваціям, навчанню і розвитку людей, зміцнення міжнародних відносин і співпраці. Узагальнюючи, національна ідея є комплексним поняттям, яке визначає мету життя нації, її цінності та пріоритети в контексті взаємодії з іншими націями. Вона слугує своєрідним орієнтиром для народу, надихаючи його до досягнення великих цілей та формування спільного ідентитету.

У період формування української державності в 1917-1919 роках, національна ідея виникала у складній політичній ситуації. У цей час Україна переживала революційні події, була окупована іноземними військами та зазнавала кризи. Національна ідея стала важливим фактором, що зміцнював український народ та ставив національні інтереси вище за власні.

У сучасному контексті національна ідея для України стає важливим фактором у процесі формування та зміцнення національної державності, зокрема, в умовах повномасштабного вторгнення росії та внутрішніх

соціальних й економічних викликів. Національна ідея сьогодні відображає інтереси українського етносу та сприяє зміцненню ідентичності.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідити та проаналізувати роль і значення національної ідеї в процесі формування української державності в період 1917-1919 років та з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну в період 2022-2023 років за матеріалами публіцистики.

Завдання:

- дослідити історію та еволюцію поняття національна ідея;
- виявити ключові принципи, ідеї та цінності, які лежать в основі національної ідеї в Україні;
- проаналізувати чинники, що впливають на формування національної свідомості та ідентичності;
- віднайти та проаналізувати публіцистичні матеріали, в яких підіймаються питання національної ідеї в Україні за 1917-1919 рр.;
- віднайти та проаналізувати публіцистичні матеріали щодо питань національної ідеї в Україні за 2022-2023 рр.;
- порівняти бачення національної ідеї українцями в різні періоди становлення української держави (1917-19 рр. та 2022-23 рр.), виявити спільне та відмінне.

Об'єктом є публіцистичні матеріали на тему національної ідеї України за період 1917-1919 рр. та 2022-2023 рр.

Предметом дослідження є роль та значення національної ідеї у формуванні української державності в період 1917-1919 років та її вплив на сучасні процеси становлення національної ідентичності в Україні.

Методи дослідження:

- **Огляд** використовувався для пошуку джерел, літератури, публіцистики на досліджувану тему. Цей метод дозволяє отримати уявлення про обрану тему та здійснити вибір головних напрямків роботи;

- **Описовий метод** ми використовували для детального аналізу та опису публіцистичних матеріалів на тему національної ідеї в досліджувані періоди. Цей метод допомагає структурувати та продемонструвати ключові аспекти дослідження;
- **Історичний метод** – з його допомогою ми розглядали історичні події та процеси, пов’язані з національною ідеєю, в 1917-1919 та 2022-2023 роках. Історичний підхід допомагає розуміти контекст та еволюцію явища національної ідеї крізь роки;
- **Аналіз** використовували для дослідження структури та зв’язків між публіцистичними матеріалами. Цей метод дозволяє розкрити різні аспекти теми та визначити їх значущість;
- **Синтез** у дипломній роботі ми використовували для об’єднання ідей, поглядів та даних, що сприяло створенню комплексного погляду на обрану тему;
- **Порівняльний метод** ми застосовували для встановлення схожих та відмінних рис між аспектами української національної ідеї в різні історичні періоди.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та бібліографії.

РОЗДІЛ 1

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

1.1 Поняття та сутність української національної ідеї

За визначенням українського поета, публіциста шістдесятника Дмитра Павличка, національна ідея – «це творець, захисник, відновлювач і будівничий державності народу, його дух свободи, вищий рівень самоусвідомлення, ознака інтелектуальної зрілості, його здатність впливати на формування позитивного для себе політичного міжнародного клімату» [28]. Визначити час формування першої національної ідеї у світі є вкрай складним завданням, адже сам термін «національна ідея» виник набагато пізніше, ніж ті держави, котрі об'єднувались завдяки спільному розумінню про власне місце в історії, спільним цінностям чи свого уявлення про майбутній розвиток. Для більшості дослідників першою національною ідеєю вважається концепція, виражена ще в біблійних писаннях і мова йде про богообраність народу [6]. Вауліна Ф. В. стверджує, що впевненість у власній особливості не тільки високо піднімала певний народ, роблячи його вищим за інших у власних очах, але й об'єднувала його представників на цій основі [6]. У свою чергу Гринів О. вважає, що «національна ідея» вперше зустрічається у XIX ст. у Гегеля і його ідею «гегелівської держави» можна вважати інтерпретацією національної ідеї [8]. Дійсно, Гегель у своїй роботі «Філософія права» зазначав, що «Держава – це дійсність моральної ідеї – моральний дух як очевидна, самій собі ясна, субстанційна воля, яка мислить і знає себе й виконує те, що вона знає й оскільки вона знає» [7, с. 212]. Воля у державі Гегеля «досягає свого вищого права» і філософ вважав, що така держава є втіленням ідей розуму, свободи та права [7, с. 212]. Тобто, ці вищезазначені поняття і є складовими «національної ідеї» «гегелівської держави».

Концепція національної ідеї є важливою складовою у вивченні суспільних явищ та культурних відмінностей. Загалом, це поняття відображає

сутність та цінності, які визначають і об'єднують певний народ. Національна ідея включає в себе елементи, такі як мова, культура, історія, традиції тощо, що впливає на формування ідентичності та спільності певного етносу. У цьому контексті вивчення національної ідеї допомагає розкрити глибинні особливості та цінності народу, а також зрозуміти роль, яку вона відіграє в сучасному житті. Визначення національної ідеї загалом представляє собою складне завдання, оскільки для кожної нації це поняття може означати кардинально різні аспекти життя. Проте можливо виявити сутність національної ідеї для конкретної етнічної спільноти, що характеризується власною мовою, традиціями, історичною спадщиною та досвідом, спільним минулим, особливостями менталітету, економічними інтересами та територіальним розташуванням.

Українська національна ідея є важливою складовою культурного, політичного та історичного розвитку України. Вона включає комплекс цінностей, принципів і ціль українського народу, що спрямовані на збереження, розвиток і визнання української самобутності. Ідея української нації сконцентрована на захисті, розвитку та визнанні української культури, мови, територіальних кордонів, історії та самобутності.

Це поняття, «українська національна ідея», є складним і може мати кілька інтерпретацій. Юрій Бадзьо розглядає українську національну ідею як «формування з атомізованої людності країни цілісного, природного, людського колективу, а це означає практично інтеграцію суспільства в Україну – в українську мову, культуру, історію. На цьому рятівному шляху ми ставатимемо особистістю – індивідуальною (особою) і колективною (народом) [1]. В контексті визначення поняття «національна ідея», досить суперечливою є думка історика Ярослава Грицака, який не вірить в її існування і порівнює з пошуком «філософського каменю, який перетворював би будь-який метал на золото або дарував вічну молодість» [43]. Я. Грицак стверджує, що в понятті «національна ідея» він ставить наголос на перше слово і запевняє, що «нація – це не про мову чи про історію, а про модернізацію. Хочеш бути сильним – модернізуйся!» [43].

З приводу формування української національної ідеї дискусії точаться і до сьогодні, адже це питання та її пошуки загострюються саме в кризових ситуаціях.

Загалом же, виходячи із концепцій більшості дослідників, сутність української національної ідеї полягає у збереженні та розвитку української національної самосвідомості, мови, культури, історії та території. Вона прагне до виявлення ідентичності українського етносу та забезпечення умов для його розвитку і процвітання.

Зокрема, якщо структурувати складники української національної ідеї, то вона може включати таке:

1. Історичний аспект – врахування історичного досвіду та традицій українського народу, його боротьбу за незалежність, культурну спадщину, яка формує національну самосвідомість та сприяє формуванню ідеї.
2. Культурний аспект – зосередження уваги на збереженні та розвитку української мови, літератури, мистецтва, народної творчості, релігії та інших культурних цінностей. Ця складова підтримує принципи культурної самодостатності та різноманітності, сприяє формуванню національної ідентичності та культурному розвитку суспільства.
3. Соціально-економічний аспект – забезпечення соціальної справедливості, економічного процвітання та підвищення рівня життя українського народу. Названа складова може включати ефективне використання природних ресурсів, розвиток інфраструктури та підтримку соціально-економічного розвитку України.
4. Політичний аспект – курс на зміцнення держави, розвиток демократії та захист прав і свобод громадян. Він підкреслює необхідність демократії, вільного вибору громадян, що гарантувало б стабільність та процвітання країни.

Розмірковуючи щодо української національної ідеї, Тарас Прохасько стверджує, що «українська ідея пов'язана з таким собі лагідним сидінням. І героїка, і ментальність, і сила, і поразки пов'язані з цією прив'язаністю до власного місця» [31]. А Федір Медвідь в свою чергу вважає, що суттєвою характеристикою української національної ідеї є її інтеграція в історичний контекст, піклування про історичне вирішення національних проблем у сучасному світі та осмислення невирішених проблем, національних інтересів та прогресу українського народу [25]. Українська національна ідея є корінним елементом життя українського народу, вона формує його духовні потреби і визначає його соціально-політичні амбіції. Ця ідея включає поняття державності, суверенітету, демократичності та єдності. Її суть полягає у відображенні прагнення українського народу до свободи, досягнення економічної, політичної та культурної незалежності, а також активної участі в міжнародних відносинах. Історичне призначення української національної ідеї не обмежується лише проголошенням незалежності України в 1991 році, а навпаки залишається актуальним і сьогодні. Здобуття незалежності ще більше підкреслило необхідність цього процесу. Отож наразі Україна та її громадяни мають за мету побудувати єдину суверенну українську державу, зробити радикальні перетворення в суспільстві і завершити процес консолідації української сучасної нації, що буде остаточним проявом національного відродження.

1.2. Формування української національної ідеї в 1917-1919 рр.

Формування національної ідеї є складним і багатоплановим процесом, який включає культурні, історичні, економічні та соціальні чинники. Одним з найважливіших є історичний досвід та спільна історія народу. Події, які відбулися у минулому можуть суттєво впливати на формування цінностей та ідеалів, що об'єднують націю.

Культурні аспекти, такі як мова, література, мистецтво та традиції, також відіграють важливу роль у формуванні національної ідеї. Мова є основним інструментом спілкування та визначає спільну ідентичність, література та мистецтво можуть відображати цінності та ідеали народу, а традиції утверджують і підтримують особливі аспекти культури та життя нації.

Рівень економічного розвитку, рівень освіти, доступ до ресурсів – все це може впливати на те, якою люди бачать свою націю, свою роль в ній та майбутнє їх країни. Окрім цього, географічні особливості та взаємодія з іншими культурами також можуть мати вплив на формування національної ідеї. Усе це взаємопов'язано і лише спільно ці чинники формують ідентичність та цінності нації.

Для повного розуміння контексту формування української національної ідеї в 1917-1919 роках, варто розглянути фактори та історичний контекст, що мало свій безпосередній вплив. Українська національна ідея у 1917-1919 роках формувалася в умовах складної історичної ситуації, пов'язаної з розпадом російської імперії та утворенням Української Народної Республіки.

У 1917 році після Лютневої революції, поштовхом до якої був хлібний бунт у російському Петрограді, імператор Микола II зрікається свого престолу і передає владу до рук молодшого брата Михайла, який надав людям право вибору і як наслідок – російська імперія розпадається [18]. У Києві тим часом вже формується ідея державної незалежності, що і стала рушієм до українського визвольного руху. Внаслідок Української революції створюється Українська Центральна Рада на чолі з Михайлом Грушевським та проголошуються чотири універсали [18]. I універсал – автономія України у складі росії [38], II універсал – Центральна Рада і Генеральний Секретаріат як органи державної влади в Україні і водночас Генеральний Секретаріат ставав органом Тимчасового уряду [36]. III універсал – Україна стає Українською Народною Республікою (УНР) [37], але в складі росії, в якій на той час вже відбулась більшовицька революція, арештовано Тимчасовий Уряд і створено

перший радянський уряд на чолі з Леніним. IV універсал – УНР стає незалежною суверенною державою [42], що проголошувався вже у вкрай складних умовах, на час його прийняття більшовицькі війська встигли захопити Глухів, що на Сумщині та підходили до Полтави, перед цим окупували Харків. Далі у квітні Центральна Рада перестає існувати і главою Української Держави стає Павло Скоропадський.

У ці роки в Україні відбувалися важливі історичні події, пов'язані з формуванням та утвердженням незалежності країни. У листопаді 1918 року у Львові було офіційно проголошено Західно-Українську Народну Республіку (ЗУНР) під керівництвом Євгена Петрушевича [21], а вже у 1919 році УНР та ЗУНР об'єдналися в єдину Українську Народну Республіку та разом вели боротьбу проти більшовицької росії та Польщі за визнання та утвердження незалежності України.

Цей період в історії України був визначальним для подальшого розвитку країни, тож національна ідея формувалася в умовах складної історичної ситуації. Основні фактори, які вплинули на формування української національної ідеї в цей період, включають:

1. Соціально-економічні умови: Україна була частиною російської імперії і українське суспільство в цей час було розділене. Розвиток промисловості, недоліки у системі землеволодіння також вплинули на формування національної свідомості.
2. Культурно-освітній рух: у цей період активізувалися культурно-освітні інституції, де вивчали українську мову, літературу, історію та культуру, розвиток яких сприяв утвердженню національної ідентичності та зміцненню української свідомості.
3. Перша світова війна: спричинила глибокі соціальні та економічні зрушення, що стимулювали відновлення та розквіт національних рухів. Україна використала цей момент для вибору незалежного курсу.

4. Революційний процес: революційні події в Росії та Україні створили благоприятні умови для виникнення української державності. У цей період було проголошено Українську Народну Республіку, яка мала перспективи стати незалежною державою.

5. Соціокультурні та історичні традиції: українське суспільство мало багатий культурний спадок та історичні традиції, які допомагали у формуванні національної ідентичності.

6. Діячі та лідери: роль видатних діячів, лідерів та інтелігенції у поширенні та утвердженні національної ідеї була надзвичайно важливою. Такі люди як Михайло Грушевський, Симон Петлюра, Володимир Винниченко, Павло Скоропадський та інші відігравали значущу роль у цьому процесі.

Таким чином українська національна ідея у 1917-1918 роках формувалася під впливом ряду складних і важливих факторів. У цей час українське суспільство виходило з тяготінь до самовизначення та прагнуло забезпечити власну державність. Головною ідеєю того часу було створення Української держави та незалежності від інших країн. Також важливим аспектом національної ідеї того часу було формування української культури, освіти та мови, які сприяли утвердженню національної свідомості. Загалом же українська національна ідея у цей період була спрямована на встановлення незалежності та самовизначення українського народу.

1.3. Переосмислення української національної ідеї у 2022-2023 рр.

Питання української національної ідеї у 2022-2023 роках вийшло на новий рівень та переосмислюється у не менш складних умовах, аніж у ХХ столітті. У ці роки українську націю спіткали майже ті ж самі умови, Росія вторглась в Україну з метою окупувати українські території та повалити її владу, при цьому пригнічуючи україномовне населення, а відповідно і нашу

національну ідею та ідентичність, оскільки мова тут є одним з визначальних факторів.

Для розуміння повної картини умов, за яких формується та зберігається національна ідея України в сьогодні, варто згадати передумови повномасштабного вторгнення росії в Україну. Зокрема, важливе значення мали події в Україні у 2013-2014 роках. У листопаді 2013 року у Києві розпочалися протести, які набули назви «Євромайдан» [30]. Початково, протести були через незгоду українців з призупиненням владою підготовки до підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, протестувальники вимагали від уряду впровадження демократичних реформ, боротьби з корупцією та зміни влади [30]. А вже в грудні 2013 року конфлікт між урядом і протестувальниками загострився, мітинги перетворилися на масові акції протесту, а тодішня «міліція» використовувала силу та зброю проти демонстрантів, що призвело до більшого обурення громадськості та розширення масштабів протестів [30]. За офіційними даними під час Революції Гідності загинули 107 людей. Внаслідок загострення конфлікту на Євромайдані та насильства, тодішній президент Віктор Янукович втік з України в кінці лютого 2014 року, після чого в Україні була сформована нова тимчасова влада. А вже 20 лютого 2014 року після вторгнення військових сил російської федерації та умовного референдуму, який був визнаний багатьма країнами як незаконний, Крим був анексований росією [2]. Після анексії Криму російськими військами у квітні 2014 року російські військові та проросійськи налаштовані громадяни захопили адміністративні будівлі в Донецькій та Луганській областях, формуючи при цьому терористичні квазідержавні утворення, під прикриттям яких і діяли російські окупанти. 13 квітня 2014 року виконуючий обов'язки президента України Олександр Турчинов оголосив про початок антитерористичної операції (АТО) [35], на сході України розпочався озброєний конфлікт. У той час російська влада замовчувала присутність своїх військових на території української держави, при цьому поставляючи у

Донецьку та Луганську області військову техніку, зброю, боєприпаси та своїх військовослужбовців. А вже 21 лютого 2022 року президент росії визнав незалежність «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки», ратифікувавши при цьому відповідні документи. І вранці 24 лютого президент росії оголосив про початок «спеціальної воєнної операції» проти України з метою «демлітаризації» країни. Збройні сили рф почали атакувати міста України та її військову інфраструктуру.

Ці події безумовно вплинули на всі аспекти життя України і залишаються важливими чинниками у сучасній історії країни. Вони не лише відіграли ключову роль у політичному, економічному та соціальному житті країни, а й мали безпосередній вплив на формування національної ідеї, ідентичності та свідомості українців.

Ці події в Україні мали значущий вплив на формування української національної ідеї. Вони стали каталізатором формування нового сприйняття національної самосвідомості та розуміння важливості незалежності, демократії та суверенітету країни. Основі фактори, котрі вплинули на формування української національної ідеї в сучасний період:

1. Євромайдан та Революція Гідності: масові протести на Майдані Незалежності в Києві сприяли формуванню міцного українського суспільства зі своєю позицією, вони підкреслили важливість демократії, прав людини, свободи слова та прозорості в управлінні держави. Ці події викликали великий патріотизм серед українців, які почали активно виступати за свої права, висловлювати свої думки та захищати незалежність України.
2. Анексія Криму та війна на сході України: ці події стали фундаментом у формуванні української національної ідеї. Українці зрозуміли важливість та ціну українських територій та почали боротьбу за них. Спротив проти російської агресії зміцнив українську націю, почуття патріотизму та готовність захищати свою державу.

3. Повномасштабне вторгнення росії в Україну: російське вторгнення призвело до єднання українців в боротьбі за свою незалежність та територіальну цілісність. Територіальна складова стала одним з найважливіших аспектів української національної ідеї, громадяни не готові віддати свої території та ладні стояти на захисті Батьківщини до повного звільнення українських земель.

4. Інформаційна війна: у контексті війни, що розпочала росія проти українського народу, інформаційна складова стала однією з ключових. Ворог витрачає чимало зусиль, аби вплинути на українців в інформаційному просторі, що сприяло на формування національної свідомості українського народу.

5. Мовна та культурна ідентичність: збереження української мови та культурної спадщини, яку намагається знищити та привласнити ворог, стало важливим аспектом у контексті російської агресії. Нація почала вбачати у мові символ національної самостійності.

В сучасних умовах українська національна ідея формувалася на фундаменті солідарності, боротьби за свободу, прагнення до європейських цінностей та до побудови сучасного, демократичного суспільства, де кожен громадянин має право на гідне життя та розвиток. Усі ці фактори сприяли формуванню української національної ідеї, що базується на цінностях демократії, свободи, гідності та незалежності.

Починаючи від 2014 року, національна ідентичність в Україні залежить не лише від походження людини, її корінь, а й від власного вибору, тобто самоідентифікації. За даними соціологічної групи «Рейтинг» станом на травень 2022 року українцями за національністю себе ідентифікують 92% громадян України, інші 5% відносять себе до російського етносу, а 3% – до інших національностей [14].

Джерело: інфографіка створена автором на основі даних соціологічного моніторингу «Українське суспільство».

Виходячи із даних соціологічного моніторингу «Українське суспільство», на запитання «Ким ви себе вважаєте перш за все?» [32] 79,5 % відповіли «Громадянином України». Варто зауважити, що цей показник із початком війни значно зріс, ще у 2021 році цей показник становив 62,7%. Інші відповідали, що є мешканцем населеного пункту, в якому проживають, і лише 1,1%, що є громадянином колишнього СРСР.

РОЗДІЛ 2

ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПУБЛІЦИСТИКИ 1917-1919 РОКІВ

Аналіз публіцистики 1917-1919 років є важливим для розуміння процесу формування національної ідеї українців та подій того періоду, який включає у себе революційні та визвольні процеси в Україні. Цей часовий проміжок визначався численними важливими подіями, такими як революція 1917 року в Росії, розпад Австро-Угорської імперії, а також спроби створення самостійної незалежної української держави. Публіцистика цього періоду дозволить проаналізувати та краще розуміти етапи формування національної ідеї українців, виявити ключові тенденції та визначити роль визначних постатей та груп у цьому процесі. Зокрема, у розділі йтиме мова про публіцистику Сергія Єфремова, Михайла Грушевського та Петра Стебницького.

Говорячи про українську національну ідею у період становлення України як держави в 1917-1919 роках в публіцистичних матеріалах, варто окреслити, що в ті часи лежало в її основі. У цьому випадку можна звернутись до праці Дмитра Донцова «Націоналізм» [15], в якій автор стверджує, що українській ідеї бракує «цілком нового духу». Зокрема, публіцист розмірковує, що для того, щоб українці стали нацією, її громадяни повинні мати внутрішню потребу створити свій власний світ із хаосу навколишнього середовища, а також переосмислити певні цінності і перейти від «малоросійської» ніжності до активного національного самоствердження: «Бо поки ми не виплекаємо в собі пристрасного бажання створити свій світ з зовнішнього хаосу, поки «малоросійську» ніжність не заступить у нас зачіпна любов посідання, поки теорема – не стануть аксіомами, догмами; «соромливість» – не обернеться в «брутальність», а безхребетне «народолюбство» – в агресивний націоналізм, – доти не стане Україна нацією» [15]. Незважаючи, що «Націоналізм» [15] вперше видано у 1926 році, тобто пізніше того періоду, яким обрано для

аналізу, ця робота має велике значення для розуміння того часу в контексті формування української національної ідеї. Оскільки у своїй концепції Донцов визначає основну причину занепаду державності, що в подальшому призвело до непорозуміння національних інтересів і відсутності стратегічного напрямку під час критичних періодів в історії України: «На цій волі (не на розумі), на догмі, аксіомі (не на доведеній правді), на самостійнім, не на деривативнім постуляті, на бездоказовім пориві, мусить бути збудована наша національна ідея, коли ми хочемо утриматися на поверхні жорстокого життя» [15].

Визначивши, що все ж було фундаментом національної ідеї 1917-1919 років, переходимо до аналізу публіцистики окресленого періоду. Петро Стебницький у «Літературно-науковому вістнику» від 1918 року пише «Немезида» [33]. Петро Стебницький більше відомий за своїм псевдонімом П. Смуток, був публіцистом, письменником, державним діячем, а також видавцем і редактором [34]. Свої праці П. Я. Стебницький публікував в «Літературно-науковому вістнику», журналах «Наше минуле» та «Книгарь», а також в газеті «Нова Рада», більше того у 1918 році була видана збірка його авторства «Поміж двох революцій. Нариси політичного життя за рр. 1907-1918» [34].

Стосовно публіцистичної праці Стебницького «Немезида», то сама назва вже говорить про зміст тексту, адже Немезида – з давньогрецької міфології є богинею людської долі та помсти. Основна увага автора у вищевказаній роботі прикута до відмінностей між культурами та ідеями України й росії. Зокрема, в Україні автор вбачає «демократичні настрої й звички, безпосередні впливи європейської культури і вселюдського поступу», в той час як росія, за словами Стебницького, трималась на «трьох китах» – «православ'є, самодержав'є, народність» [33]. Однак публіцист зазначає, що насправді це були «цезарепанізм в релігії, бюрократично-поліцейський абсолютизм в політиці і великоруський централізм в національних відносинах; говорячи загалом – концентроване крєпацтво в усіх сферах життя» [33]. У тексті «Немезиди» автор

чітко не окреслює поняття «національна ідея», однак, згідно змісту роботи, вона визначається як прагнення до самостійності, визволяючись від зовнішнього впливу, особливо російського. У контексті тексту вона також пов'язана із захистом української культури та національної ідентичності. Складові національної ідеї український автор також не розмежовує, однак їх можна виділити з тексту:

- Самостійність і незалежність: прагнення до визволення від зовнішніх впливів, важливою є ідея національної державності та відмови від залежності, що може підвищити національну свідомість та готовність до самостійного розвитку;
- Захист культури та ідентичності: текст підкреслює необхідність захисту української культури, мови та ідентичності від зовнішніх асиміляційних чинників, зокрема, московського впливу, що сприятиме збереженню та розвитку національних цінностей;
- Національна єдність: важливість об'єднання українців та готовність захищати інтереси рідного краю від зовнішніх загроз.

Автор «Немезиди» акцентує увагу, що російська влада не давала просочитись європейській культурі і лише вступала з нею в конфлікти, натомість Україна «гинути не хотіла і, щоб одгородитись нарешті від всеросійської анархії, розгорнула прапор власної державності» [33]. Із тексту випливає, що формування української національної ідеї вимагає ряду кроків та врахування певних аспектів. Основні ідеї та шляхи для формування української національної ідеї в контексті тексту включають: розбудову свідомості громадян щодо історії, культури та цінностей України; акцент на національних цінностях та традиціях. Важливо визначити, що саме є унікальним та цінним для українського суспільства і акцентувати на цьому. Текст також вказує на те, що формування національної ідеї повинно враховувати минулі події та помилки, щоб уникнути їх у майбутньому. Усі ці елементи вказують на необхідність

гнучкого та балансованого підходу до формування національної ідеї, який враховує різноманітність інтересів та цінностей в межах нації.

Основна проблема тексту полягає в тому, що він може бути сприйнятий як заідеологізований та суб'єктивний. Автор висловлює власні переконання та оцінки щодо історії та подій, загалом же текст має за мету висвітлити історію України та її стосунки з росією в контексті політичних та культурних змін.

Для висвітлення теми формування української національної ідеї було обрано працю Михайла Грушевського «В огні й бурі» [9], що вийшла друком в «Літературно-науковому вістнику». Михайло Грушевський, відомий як голова українського уряду, ще був публіцистом, письменником, істориком, редактором та автором восьмитомної «Історії України-Руси». Свої праці Грушевський друкував в «Киевской Старине», «Записках наукового товариства імені Шевченка», «Літературно-науковому вістнику» [12] тощо. Ведучи мову про «В огні й бурі» Грушевського, в тексті висловлюються думки та переживання щодо України, автор зосереджується на періоді важких випробувань та боротьби за незалежність, яка триває, і важливості взяти участь у цьому процесі. Михайло Грушевський наголошує на потребі закріплення самостійності та незалежності, що є основою національної ідеї українців. Це пов'язано з бажанням забезпечити не тільки політичну, але й соціальну стабільність.

В основі цього тексту закладена ідея національної єдності та самовизначення України під час періоду революційних та визвольних подій. Грушевський не визначає окремі конкретні кроки для формування української ідеї, однак, згідно з текстом, національна ідея може включати в себе кілька складових:

- Самостійність і незалежність: основна мета – закріпити та забезпечити незалежність української держави;

– Національна єдність: вимога до громадян прикладати зусилля для досягнення цілей, підпорядковуючи особисті та партійні інтереси загальнодержавним.

Шлях формування національної ідеї українців, згідно з текстом, може включати кілька ключових аспектів. Перш за все, необхідність забезпечити єдність серед громадян, незалежно від політичних переконань чи соціального статусу. Важливо розуміти, що національна ідея має бути спільною для всіх, і вона повинна об'єднувати людей у бажанні підтримати та розвивати Україну. Далі, національна ідея повинна базуватися на цінностях, які є важливими для українського суспільства. Це може включати патріотизм, гідність, відданість інтересам Батьківщини та готовність жертвувати для її блага. Загалом, виходячи зі змісту тексту «В огні й бурі», шлях для формування національної ідеї в Україні вимагає комплексного підходу, що охоплює історичну свідомість, цінності та активну громадянську участь.

Стосовно проблеми тексту, додатково може виникнути необхідність в розгляді можливості розширення та розвинення деяких ідей або аргументів для забезпечення більш повного розуміння. Це може включати детальніше пояснення конкретних термінів або аналіз важливих питань, які порушено у тексті. Загалом, у публіцистичній праці Грушевський висловлює обурення та стурбованість відносно труднощів, які супроводжують шлях України до незалежності, визначаючи його як велике випробування для нації. Використовуючи метафору «через кров, через руїну, через огонь» [9], автор підкреслює ціну, яку довелося заплатити за шлях до незалежності. В контексті національної ідеї, Грушевський апелює до об'єднання громадян задля незалежності, що вписується в утвердження національної ідентичності та боротьби за суверенітет України. Варто також зауважити, що шістдесят дев'ята книга, яка вміщує вищезазначені публіцистичні тексти Михайла Грушевського та Петра Стебницького, мала бути опублікована до більшовицького повстання у 1918 році, але, як зазначає редакція, вона не могла бути випущена у свій час.

У сімдесят першому томі «Літературно-наукового вістника» Михайло Грушевський публікує свою публіцистичну працю «Роковини» [10], присвячену проголошенню Української Народної Республіки. «Роковини» Грушевського є значущою роботою в контексті розуміння формування української національної ідеї в період відновлення української державності в 1917-1919 роках, оскільки проголошення УНР визначило намір українського народу встановити власну незалежну державу. Важливо, що українська нація прагнула до демократичного та соціалістичного устрою, що відповідало ідеям українського етносу. В тексті «Роковин» автор не окреслює поняття національної ідеї, але згідно з його змістом, національна ідея України може складатись з декількох важливих аспектів:

- Незалежність: однією з ключових складових національної ідеї було проголошення Української Народної Республіки та прийняття третього універсалу. Ці події визначили бажання українців мати власну незалежну державу;
- Ідея національного самовизначення: в тексті відзначається ідея національного самовизначення, яка полягає в здатності українців визначати свій власний політичний, соціальний та економічний курс;
- Демократичність: Грушевський вказує на необхідності визначення демократичних принципів у формуванні української держави. Це означає не лише визнання політичних прав, але і врахування соціальних аспектів у будівництві суспільства;
- Збереження національної самобутності: ідея, згідно тексту, полягає в збереженні національної самобутності України під час будівництва нової держави. Грушевський підкреслює, що навіть при труднощах і внутрішніх конфліктах, національний розвиток базується на незмінному національному фонді.

У тексті автор висвітлює національне об'єднання українського народу, яке проявляється в ентузіазмі, підтримці та готовності працювати разом для

досягнення спільних національних цілей, незважаючи на партійні й класові інтереси. З тексту видно, що Михайло Грушевський вбачав формування національної ідеї України через кілька ключових кроків: створення незалежної держави; федеративний підхід, Грушевський висловлював бажання визначити форму державності у федеративному ключі, що передбачало врахування інтересів різних регіонів та національних груп при будівництві держави.

Основна проблема тексту може бути пов'язана зі складністю та специфікою мови, яку використовує Михайло Грушевський. Текст відзначається високим ступенем формальності та архаїчними конструкціями, що може ускладнити розуміння для сучасного читача. Також, текст включає в себе велику кількість історичних відомостей, що може зробити його важкозрозумілим для тих, хто не ознайомлений із конкретними історичними подіями того часу. Загалом, «Роковини» М. Грушевського відображають важливий етап в історії формування української національної ідеї через проголошення УНР та визнання її іншими країнами. Такі події визначили основні принципи та цінності, які лежать в основі української національної ідентичності. Автор впевнено стверджує, що Україна не може бути позбавлена самовизначення та державного життя, і це можливо лише на принципах, визначених універсалами.

Загальний тон тексту відображає впевненість у важливості принципів, на яких ґрунтується українська національна ідентичність, та у вірності цим принципам у важкі часи. Текст передає ентузіазм та національний патріотизм, які об'єднали українців незважаючи на внутрішні політичні та класові розбіжності.

Наступним для аналізу було обрано есей Сергія Єфремова «По кривавому непорозумінні» [17], що вийшов друком у газеті «Нова Рада». Єфремов є визначним державним діячем, публіцистом, літературним критиком. В його архіві близько десяти тисяч публіцистичних та наукових праць, роботи автора регулярно публікувались на шпальтах таких періодичних видань як: «Зоря»,

«Правда», «Записки НТШ», «Киевская старина», «Літературно-науковий вістник», «Рада», «Нова Рада», «Україна», «Украинская жизнь» [19]. Ведучи мову про есей Єфремова «По кривавому непорозумінні» [17] варто зауважити, що в тексті відзначається власне авторське обурення та невдоволення тодішньою ситуацією в Україні, зокрема, кривавою боротьбою та анархією в суспільстві. Автор виражає своє переконання, що ці конфлікти могли б вирішитися іншим шляхом, не насильницьким. Згідно з есеєм Єфремова [17], національна ідея, зокрема українська, може бути розглянута як концепція єдності та самовизначення українського народу на основі певних цінностей та ідентичності. Складовими цієї ідеї, відповідно до тексту, можуть бути:

- Культурна спадщина: збереження та повага культурних цінностей, що включають мистецтво, архітектуру та інші аспекти культури як важливі компоненти національної ідентичності;
- Свобода слова: захист свободи слова як важливого аспекту людських прав та свобод, що виступає як один з основних аспектів національної ідеї;
- Органічний національний розвиток: переконання в необхідності органічного, внутрішнього розвитку суспільства без втручання ззовні;
- Об'єктивність та «тверезість» влади: в умовах кризи та фатальних подій це виступає основною складовою національної ідеї будь-якої держави, зокрема й України.

У заклику Єфремова до органічного національного розвитку можна побачити бажання зберегти унікальність та особливості українського суспільства, не втрачаючи своєї ідентичності під час розвитку. Це відповідає ідейному змісту національної ідеї, яка сприяє зміцненню і єднанню нації на основі спільних цінностей, культурних традицій та мовної ідентичності. Щодо шляхів формування української національної ідеї, автор тексту наголошує на необхідності поступового національного розвитку, врахуванні внутрішніх особливостей та потреб суспільства. Проте, текст не конкретизує конкретні

заходи чи стратегії для досягнення цього. Загалом, в есеї наголошується на важливості збереження культурної спадщини, свободи слова та мирного вирішення конфліктів як ключових елементів національної ідеї України.

Однією з основних проблем тексту може бути відсутність конкретних пропозицій або стратегій для вирішення визначених автором проблем та втручання в ситуацію. Текст, написаний Сергієм Єфремовим, виглядає як критична рефлексія щодо тодішнього стану українського суспільства та його розвитку. Таким чином, основна ідея тексту полягає в тому, щоб вказати на те, що для національного розвитку необхідно уникати кривавих конфліктів та враховувати цінності, які сприяють збереженню культурної спадщини та національної ідентичності.

Михайло Грушевський, безумовно, є однією з ключових постатей у процесі формування як національної ідеї, так і української державності. Тому наступним для аналізу було обрано есей його авторства «Україна окремішна» [11], який автор присвятив річниці проголошення незалежності УНР. В тексті есею Грушевський висловлює свої думки щодо політичної ситуації в Україні та висуває ряд тез і поглядів щодо внутрішніх та зовнішніх викликів, з якими стикається країна. Зокрема, в тексті йдеться про внутрішні розбіжності в Україні, які можуть заважати формуванню національної ідентичності. Також автор в есеї наголошує на національних питаннях, розглядає питання федералізації та важливості самостійного вирішення внутрішніх проблем перед будь-якими зовнішніми або федеративними експериментами.

Національна ідея, згідно тексту Михайла Грушевського [11], полягає в самостійному розвитку та будівництві держави Україна. Автор підкреслює важливість збереження української «окремішності» від зовнішніх впливів та втручань, визнаючи її як невід'ємну частину національної ідентичності. Говорячи про національну ідею в контексті досліджуваного есею, можна виокремити її наступні компоненти:

- Самостійність і незалежність: автор відзначає важливість будівництва держави України як самостійної та незалежної від зовнішніх втручань;
- Окремішність: Грушевський закликає зберігати українську «окремішність» від сторонніх впливів, визнаючи її як важливий елемент національної ідентичності;
- Культурна самобутність: автор визнає необхідність збереження та розвитку української культури, що є одним з основних аспектів формування національної ідентичності;
- Демократія: в тексті підтримується ідея будівництва демократичного суспільства в Україні, де громадяни беруть активну участь у прийнятті рішень;
- Соціальна справедливість: утверджується необхідність встановлення соціальної справедливості як важливого принципу національної ідеї.

Ці аспекти визначають комплексність та багатогранність національної ідеї в контексті будівництва самостійної держави та утвердження української ідентичності. Шлях для формування української національної ідеї згідно есею «Україна окремішня» може включати розбудову власної держави та формування національної ідеї самостійно, без зовнішніх втручань, збереження ідентичності, створення твердих основ демократії та соціальної справедливості в Україні, а також вирішення внутрішніх конфліктів. Загалом же, виходячи з тексту, національна ідея визначається як процес самостійного будівництва та захисту української ідентичності, де в основі закладена важливість внутрішньої стабільності та соціально-політичної розвиненості для успішного формування національного образу. Стосовно проблеми тексту, він переповнений ідеологічними установками та відчуттям тогочасних політичних обставин, отже, аналіз тексту може вимагати додаткового розуміння історичного контексту. Центральною ідеєю тексту є необхідність самостійного розвитку

України, формування внутрішньої стійкості та національної ідентичності. Грушевський виступає проти федералізації та будь-яких форм об'єднання з іншими територіями, висувуючи ідею самостійного, незалежного розвитку України.

РОЗДІЛ 3

ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУЧАСНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ 2022-2023 РОКІВ

Виходячи із попереднього розділу бачимо, що росія у 20 столітті вже намагалась знищити нашу націю та ідею. Однак початок цих спроб почався значно раніше. Зокрема, в 19 столітті, коли українська національна ідея почала визрівати, формуватися й розвиватися, що було початком формування української нації, росія спрямовувала всі свої зусилля на знищення нашої української культури, історії, мови. Російське керівництво наголошувало, що «малоросійської мови» не існує, а взагалі назва «Україна» була заборонена. До прикладу, у 1863 році таємним розпорядженням міністра внутрішніх справ російської імперії Петра Валуєва було видано Валуєвський циркуляр, в якому наказувалось призупинити видавництво та використання наукової та релігійної літератури, написаних українською мовою: «пропуск же книг на малоросийском языке как духовного содержания, так учебных и вообще назначаемых для первоначального чтения народа, приостановить» [41]. Валуєв своїм указом саму мову не забороняв, але цей циркуляр відкинув українську націю та мову в надії, що таким чином вже про них не згадають.

Валуєвський циркуляр став фундаментом для Емського указу, підписаного у 1876 році Олександром II. З початком дії цього наказу можна вважати, що почався культурний геноцид української нації. Цим законом українська мова була повністю заборонена на території України. Це стосувалось вже не лише літератури, а й театру, церкви, науки та навіть побуту [16].

Що ми бачимо зараз – історія повторюється, нашу націю, як і ідею, яку ми несемо, намагаються знищити. Щоб краще розібратись у питанні формування української національної ідеї сьогодні, під час війни, яку розпочала росія проти України, ми вирішили здійснити огляд цієї теми в публіцистиці

українських авторів. Задля створення повної картини висвітлення питання, було здійснено аналіз української публіцистики 2022-2023 років за наступними критеріями: визначення національної ідеї в розумінні автора, її складові згідно тексту, шлях для формування української національної ідеї відповідно до змісту тексту та основна проблема.

Під час повномасштабної війни, яку розпочала російська федерація проти України, було створено антологію «Воєнний стан» від «Meridian Czernowitz», де публікуються есеї українських авторів, зокрема і на вищезазначену тематику. У збірці передбачаються сто текстів, в яких йде мова про війну, українців, національну ідею та українські цінності, які дещо змінилися. Антологія була створена в межах проєкту «Поглиблення внутрішнього культурного діалогу в Україні».

В цій збірці публікується есей Павла Коробчука «Дихання та інші зміни» [20]. Збірка опублікована відповідно на сайті Міжнародної літературної корпорації «Meridian Czernowitz», яка і була ініціатором її створення [44]. «Meridian Czernowitz» є чернівецьким проєктом громадської організації «Культурний Капітал», корпорація позиціонує свою діяльність як літературний менеджмент, крім цього їх ініціативна група ставить собі за мету повернути Чернівці на так звану культурну мапу Європи. Говорячи про Павла Коробчука, автора есею, варто зазначити, що він є не лише публіцистом, він ще і поет, музикант та журналіст. В архіві його письменницької діяльності нараховується шість збірок поезії та три книги прози. Стосовно есею «Дихання та інші зміни» [20], то його було опубліковано на сайті «Читомо» та Національної спілки письменників України. Цей текст про кожного українця, який змінився, в якого тепер нові відчуття та нове усвідомлення себе і нашої нації, про тих, в кого ще так багато «мало бути» та вже не буде. Зокрема, автор тексту наголошує на межі розмежування до і після 24 лютого 2022 року. В самому есеї Павло Коробчук не дає визначення національної ідеї, однак, виходячи з нього, цілком зрозуміло, що автор бере в основу ідею формування національної ідентичності

на фоні внутрішніх та зовнішніх викликів, а саме, війни та загрози українському суверенітету. Серед складових національної ідеї в контексті публіцистичного тексту Павла Коробчука можна виділити:

- Солідарність та людяність: автор виділяє турботливе ставлення українців одне до одного, незалежно від соціального статусу чи інших розбіжностей. Ця єдність взаємопідтримки стає ключовою для національної єдності;
- Єдність в різних сферах життя: в есеї вказується на те, як війна вплинула на різні аспекти життя, від смакових вподобань до поведінкових реакцій, що може служити важливою складовою національної ідентичності;
- Боротьба за свободу та існування: Павло Коробчук висловлює впевненість у необхідності боротьби за свободу та існування, що може визначати ядро національної ідеї.

Щодо шляху для формування української національної ідеї, автор висловлює власні думки та переживання, проте конкретний шлях чи вказівки на рішення проблем не надаються в тексті. Однією з основних проблем есею «Дихання та інші зміни» може бути емоційне висловлення думок автора. Павло Коробчук виражає глибокі особисті відчуття та думки про вплив воєнних подій на українське суспільство та індивідуальні життєві аспекти, що може вплинути на об'єктивність аналізу та сприйняття читачами. Загалом, текст показує національну ідею як суміш солідарності, відданості цінностям та боротьби за свободу в умовах воєнного конфлікту, визначаючи це як ключовий компонент формування. Коробчук створює образи, які можуть вразити та змусити читачів задуматися про сутність та цінність національного об'єднання. Автор звертає увагу на те, що сьогодення боротьба є не даремною. Мова йде про відстоювання наших національних інтересів, які закладені в основу ідеї, зокрема незалежності країни та миру.

Есей «Війна ідентичностей» Віталія Портникова [29] з цієї ж збірки від «Meridian Czernowitz» так само публікується на сайті корпорації та «Читомо», а також в онлайн-виданні «Forbes Ukraine». Віталій Портников – це український публіцист, письменник та журналіст. Аналітичні статті його авторства на регулярній основі публікуються в багатьох українських ЗМІ, зокрема в онлайн виданнях «Еспресо TV», «Obozrevatel», «New voice», «24 канал», «Крим. Реалії», «Радіо Свобода» тощо. В тексті есею «Війна ідентичностей» мова йде про кардинальну різницю між двома країнами, Україною та росією. Наприклад, «Для росіян територія України – це землі «історичної росії», які мають увійти до її складу. Для українців – це власна держава, яку треба звільнити від окупації» [29]. Портников звертає увагу і на те, що під час війни починають зникати й відмінності серед самих українців. Раніше в Україні були люди із цілком очевидною українською державною ідентичністю, люди, які погоджувались із заявами путіна про те, що росіяни й українці – «один народ», і люди, яких їхня ідентичність узагалі не цікавила. І, як наголошує автор, війна зменшила кількість прихильників «одного народу» та чітко визначила нашу національну ідею та цінності. У тексті Віталій Портников не дає власного визначення національної ідеї, однак вона, як її розглядає автор у тексті, включає в себе комплекс конкретних аспектів, які об'єднують націю під час війни. Основні складові національної ідеї, викладені в тексті, включають:

- Територіальні аспекти: українці намагаються зберегти території власної держави, які потрібно звільнити від загарбника;
- Ідентичність нації: війна сприяє чіткому розмежуванню ідентичностей серед українців та росіян. Важливою частиною цього процесу є формування української ідентичності, яка стикається з викликами зі сторони російської пропаганди та спробами зберегти національну самобутність;
- Етнокультурні аспекти: зазначається, що важливою рушійною силою для формування національної ідентичності є мова, культура, та

історія. Поступове прийняття українцями своєї мови та культурної самосвідомості визначається автором як необхідна відповідь на виклики війни.

Щодо шляхів для формування української національної ідеї, автор вказує на необхідності розбудови культурної самосвідомості, мовної ідентичності, а також спільного розуміння історії та перспектив державного й цивілізаційного будівництва. Однак, важливою проблемою є втручання з боку росії та російської пропаганди, що ставить під загрозу ці процеси. Однією з основних проблем тексту може бути певний ступінь загальності та абстракції в поняттях, таких як «національна ідея» та «ідентичність». Автор вказує на важливість формування національної ідентичності в умовах війни, але не конкретизує, що саме входить в це поняття. В тексті є опис певних процесів, але менше конкретики та практичних рекомендацій щодо того, як українське суспільство може активно впливати на свою національну ідентичність в умовах конфлікту. Та загалом, з тексту видно, що автор визнає складність та важливість формування національної ідеї в умовах конфлікту та війни, а також вказує на потенційні ризики та виклики, які можуть виникнути в цьому процесі. Портников також наголошує, що основним результатом цієї війни має стати «цивілізаційна прірва між російською та українською ідентичностями» [29]. В есеї аналізуються відносини між росією та Україною в контексті війни, а також розглядається вплив цих подій на формування національної ідентичності обох країн. Важливим елементом тексту є розгляд історичного контексту, де Портников звертається до історії, зокрема до часів СРСР, для пояснення коренів конфлікту та формування ідентичностей.

«Країна своїх» Ірини Фінгерової [40] також з антології «Воєнний стан» від «Meridian Czernowitz». Авторка окрім публіцистичної діяльності займається також письменництвом і по сумісництву є лікаркою в Німеччині. Публіцистичні праці Ірини Фінгерової зазвичай публікуються в інтернет-виданні «Infopost». Щодо есею «Країна своїх», то він був оприлюднений на

сайті «Meridian Czernowitz», а також уривок з тексту опубліковано на сторінках інтернет-видання «Твоє місто». Стосовно змісту тексту, то він про єдність українців, про допомогу один одному у кожному куточку світу та про право радіти життю: «Моя подруга Д. запропонувала сходити на бадмінтон. Як це? У світі що, все ще існує бадмінтон? Чи маю я право пити каву і ходити до галереї старих майстрів, поки люди у Маріуполі розтоплюють сніг?» [40]. Авторка врешті доходить висновку, що під час війни треба встигати жити своїм життям, адже цього не зробить більше ніхто. Аналізуючи «Країну своїх» можна виокреслити сенс української ідеї, закладеної авторкою і мова тут піде саме про те, що кожен свідомий українець ставить національні інтереси вище своїх. Не даючи визначення національній ідеї та конкретно не говорячи про неї, з тексту видно, що національна ідея для авторки включає в себе об'єднання громадян країни, незалежно від їхніх політичних поглядів, соціального статусу, мови чи регіонального походження. Фінгерова підкреслює важливість спільного відчуття приналежності до однієї нації під час важких історичних періодів, таких як війна. Це прослідковується в наступних рядках есею, де Ірина Фінгерова описує громадян України: «...замість «Я маленька людина, що я можу зробити?» – вже стало звичним казати: «Що саме я можу зробити?». Країни, де люди віддають не тому, що в них є надлишок, а тому що вони не можуть інакше» [40].

Виходячи зі змісту тексту есею «Країна своїх» можна виокремити наступні складові національної ідеї:

- Солідарність: українці з різних частин світу об'єднуються в допомозі та підтримці один одного під час повномасштабного вторгнення росії в Україну;
- Відданість: громадяни проявляють високу ступінь відданості справі допомоги та підтримки в умовах війни;
- Громадянська активність: люди взяли на себе відповідальність і виявили ініціативу в різних сферах життя, включаючи медичну допомогу,

волонтерство та організацію різноманітних ініціатив, аби допомогти один одному.

Щодо шляху для формування української національної ідеї, авторка не дає чітких вказівок, однак текст вказує на важливості громадянської активності, взаємодії та спільної відданості своїй державі, необхідності розвивати механізми підтримки як ключовий елемент формування національної ідеї. Основна проблема тексту може бути в тому, що хоча авторка передає інтенсивність та емоції, пов'язані зі складнощами воєнного часу та громадянської активності, він не конкретизує конкретних причин або основних проблем, що призводять до такої ситуації. Текст більше орієнтований на опис власного досвіду та вражень, ніж на аналіз кореневих проблем. А виокремлення ключових проблем у суспільстві, які виникають у зв'язку з цією ситуацією, можуть допомогти читачеві краще зрозуміти контекст і важливість громадянської активності. Та мета тексту полягає в тому, щоб передати читачеві інтенсивні емоції, враження та внутрішні роздуми авторки, пов'язані з участю в громадській діяльності під час важкого історичного періоду. Ірина Фінгерова детально описує внутрішні конфлікти та емоційні стани, з якими вона стикається під час активної громадянської участі в умовах війни. Текст висвітлює внутрішні та зовнішні аспекти воєнного конфлікту та ролі громадян в цьому контексті, демонструючи важливість об'єднання та активної участі в умовах кризи, що є однією зі складових формування національної ідеї.

Тарас Лютий, публіцист, філософ, письменник, автор наукових статей, є автором наступного публіцистичного матеріалу зі збірки «Воєнний стан» від «Meridian Czernowitz», що був обраний для аналізу. Есей «Війна за деколонізацію культури» [23] відповідно публікувався на сайті Міжнародної літературної корпорації «Meridian Czernowitz», а також на шпальтах інтернет-видання «Читомо», на платформі для сучасних письменників «Writers.in.ua». Загалом же Тарас Лютий публікує свої праці в «Українському тижні», «Читомо». В есеї «Війна за деколонізацію культури» автор задається питаннями

«Чому росія почала цю війну?» та «Чому українці не хочуть лишатись в імперії?». Відповідь автор знаходить одну – українці мають досвід бути незалежними і хочуть жити у вільній державі, «ми отримали щеплення від імперії після трьох знакових подій незалежності: Революції на граніті, Помаранчевої революції та Революції гідності» [23]. Тарас Лютий наголошує, що Україна також бореться і за свою культуру, яку країна-агресор постійно намагається привласнити і в той же час називає українську націю «нецивілізованою». Автор не виокремлює поняття «національна ідея», однак називає вибором України «європейські цінності, верховенство права, відкрите громадянське суспільство, ініціативу знизу». В тексті висвітлюється історичний контекст та взаємовідносини між Україною та росією, а також ставиться питання про формування національної ідентичності та культурної деколонізації. Основними елементами авторської концепції національної ідеї можна назвати:

- Деколонізація культури: автор висловлює ідею про необхідність деколонізації культури, що передбачає відокремлення від впливу імперії, переосмислення історії та формування власної культурної ідентичності;
- Європейські цінності: зазначається прагнення до інтеграції України в європейське співтовариство та прийняття європейських цінностей, таких як верховенство права, відкрите громадянське суспільство та інші;
- Солідарність та внутрішня єдність: в тексті відзначається солідарність та внутрішня єдність українського народу, особливо в контексті волонтерського руху та інших ініціатив;
- Активна громадянська позиція: підкреслюється активна громадянська позиція українців, які цінують свій вибір, прагнуть виправляти помилки та оцінюють підтримку з боку партнерів.

Узагальнюючи, національна ідея в тексті виражається через визначення власної культурної ідентичності, прагнення до європейських цінностей, активну громадянську участь та відмову від імперського впливу. Говорячи про

шлях для формування української національної ідеї, то в тексті немає чітко вказаних кроків, однак цілком можна вважати такими переосмислення історичної спадщини та визначення власної культурної ідентичності. Однією з основних проблем тексту є те, що він може бути складним для розуміння для тих, хто не ознайомлений із конкретною історією та філософією українсько-російських відносин. Такі терміни, як «деколонізація» можуть виглядати неочевидними для читача без достатньої підготовки. Крім того, важливо врахувати, що текст виражає точку зору конкретного автора. Тарас Лютий визначає актуальні питання ідентичності, культурного впливу та деколонізації в контексті українсько-російських відносин. Звертаючи увагу на імперські тенденції та прагнучи до деколонізації культури, може бути висунута ідея формування національної ідеї, яка ґрунтується на європейських цінностях, солідарності та самореалізації. Адже вищеперераховані пункти можна дійсно назвати складовими української національної ідеї, оскільки українці несуть цей «вибір» крізь роки і зараз за нього борються.

Далі для нашого аналізу ми обрали есей з онлайн-антології «Воєнний стан» від «Meridian Czernowitz» Сашка Дерманського «Що з нами... так» [13]. Олександр Дерманський окрім публіцистичної діяльності, відомий як український дитячий письменник. Стосовно есею «Що з нами... так», він був оприлюднений лише на сайті корпорації «Meridian Czernowitz». Цей публіцистичний матеріал, як наголошує його автор, не про ідеалізацію українців як нації, а про те, що громадяни України допускали помилки, однак вміють їх виправляти, незважаючи на масштаб випробувань, які випали на долю української нації. Як пише Дерманський, за час цих випробувань українці збагнули «надважливі речі». Зокрема й те, що «...ми не раби! Нас не можна бити на площах! Нас не загнати в стійло! Нас мільйони, і саме ми вирішуємо, яку країну хочемо будувати!» [13]. Згідно тексту Сашка Дерманського, саме ці знання допомагають Україні усвідомити свою спроможність сформувати «здорову, міцну, прогресивну націю» [13]. Дерманський не конкретизує

поняття «національна ідея», однак за змістом есею можна виділити кілька ключових компонентів, які автор вбачає в національній ідентичності українців:

- Гідність: автор підкреслює героїчні подвиги українців під час Революції Гідності та війни. Героїчні вчинки українців у важких обставинах вказують на сильний характер і гідність нації, які можуть бути визнані як ключові елементи національної ідеї;
- Взаємопідтримка: текст загалом присвячений взаємопідтримці та доброті, яку українці виявляли один до одного та до тварин навіть в умовах війни, що є важливим компонентом соціального капіталу, який формує позитивний образ нації та сприяє її єднанню;
- Патріотизм: Майдан та Революція Гідності підкреслені як вираз патріотизму та обурення проти несправедливості. А це є ключовим елементом національної ідентичності, обурення свідчить про готовність вступати в боротьбу за свої права та гідність;
- Здатність до самовираження: Дерманський визначає здатність українців до самовираження, готовність висловлювати свої погляди та виступати за свої права. Це свідчить про наявність демократичних цінностей та активного громадянського суспільства, що є важливим для національного розвитку.

Ці складові, які відображено в тексті, конструюють образ національної ідеї українців, яка базується на сильних моральних цінностях, готовності до взаємодії та виявленні гідності в умовах випробувань. Автор вказує, що не слід ідеалізувати українців, визнаючи наявні внутрішні проблеми та комплекси. Текст загалом зосереджений на позитивних аспектах української ідентичності, зокрема на силі національного характеру та доброті.

Говорячи про шляхи формування української національної ідеї, текст вказує на важливість продовження боротьби за справедливість, самовираження та взаємопідтримку. Проте, важливо також врахувати, що текст може бути однією з точок зору, інші погляди та думки можуть вносити різноманітність у

розуміння національної ідеї. Головною проблемою тексту може бути відсутність розгляду можливих недоліків чи проблем в українському суспільстві. Для більш повного розуміння контексту важливо також врахувати ті труднощі, які можуть існувати в українському суспільстві. Та основною метою тексту є висвітлення позитивних рис національної ідентичності, взаємопідтримки, героїзму та доброти, які, на думку автора, характеризують український народ. Автор використовує реальні приклади витримки та солідарності під час Революції Гідності та війни для підтвердження своїх тверджень. Однак, важливо враховувати, що текст має певний емоційний відтінок та може бути використаний для підняття національного самовідчуття.

Для аналізу процесу формування української національної ідеї далі було обрано есей Тараса Лютого «Перемогти у війні» [24], який був написаний в межах проєкту українського ПЕН «Есеї про війну» [39]. «Перемогти у війні» Тараса Лютого, окрім сайту «PEN Ukraine», оприлюднено на інтернет-ресурсі «Української правди». Важливість цього публіцистичного тексту полягає в тому, що автор наголошує на кардинально різних національних цінностях України і країни-агресора. Тарас Лютий зауважує, що «історично Україна та росія творили не просто несхожі, а принципово відмінні проєкти суспільного, політичного та загалом культурного життя, що були пов'язані з цілковито протилежним вибором цивілізаційного спрямування» [24]. З тексту есею можна виокремити складові національної ідеї, котрі можуть лежати в її основі:

- Історична свідомість: автор вказує на історичні корені конфлікту між Україною та росією, що сягають імперських часів. Це може слугувати однією з ключових складових національної ідентичності українців, адже безумовно це мало вплив на становлення українців як нації;
- Культурна ідентичність: в есеї зазначена важливість культури в формуванні суспільства та її ролі в процесі самовизначення нації;

- Мобілізація та оборона цінностей: Тарас Лютий виокремлює потребу в захисті визначальних цінностей під час війни та важливість оборони суспільної єдності;
- Горизонтальні зв'язки в суспільстві: зазначено, що міць одностайності веде суспільство до порятунку та реалізації спільної справи, вказуючи на важливість горизонтальних зв'язків в суспільстві;
- Цінності та свобода: автор порівнює цінності, що визначають західний світ, з пасивністю та силовим лідерством, характерним для іншого полюсу, а саме росії.

Тарас Лютий в есеї «Перемогти у війні» [24] підкреслює принципову відмінність між українським і російським суспільним, політичним та культурним життям. Автор стверджує, що війна в історії вважається не тільки прикриттям, але й споконвічним атрибутом людства. Ведучи мову про шлях для формування української національної ідеї, автор конкретно не структуризує ці кроки, однак визначає важливість перемоги у внутрішній війні. Мова йдеться про подолання внутрішніх недоліків та недопрацьованих прогалів, перш ніж протистояти зовнішнім небезпекам, необхідність реформ у всіх сферах життя, включаючи політичну, правову, соціальну і культурну, адже культура має важливе значення в формуванні суспільства і що самовдосконалення та відкриття для інших культурних впливів є ключовими для розвитку.

Національна ідея, в контексті цього тексту, пов'язана зі зміцненням внутрішньої солідарності, самостійним розвитком та захистом культурної ідентичності в умовах війни. Шлях для формування національної ідеї визначається як внутрішнім самовдосконаленням, культурною активністю та горизонтальною згуртованістю. Основною проблемою есею Тараса Лютого «Перемогти у війні» може бути його багатокomпонентність, оскільки текст включає в себе багато роздумів та аналізу.

Загалом же ідея тексту полягає в розгляді війни як важливого аспекту суспільного та культурного життя, зокрема, і в контексті формування

національної ідеї. Автор аналізує різницю в цінностях та підходах між Україною та росією в умовах конфлікту та викликів. Тарас Лютий акцентує увагу, що там, де з'являються щонайменші відмінності, завжди спалахуватиме іскра боротьби, а за його спостереженнями, вона триває від початку створення російської імперії. Як вважає Лютий, українці мають зовсім протилежні з росіянами цінності. Зокрема, українська нація надає перевагу свободі та заснуванню правових і соціальних інститутів у взаємодії з країнами-партнерами, які також тяжіють до вищезазначених цінностей, а росія, за визначенням Тараса Лютого, обирає пасивність і підкорення лідеру, «що покликане силовими засобами вести країну до зверхності над рештою світу» [24].

Для аналізу формування української національної ідеї було обрано публіцистику Володимира В'ятровича, зокрема його есей на сайті «Укрінформ» «Чому український націоналізм потрібен Україні та світу?» [5]. Володимир В'ятрович є публіцистом, істориком та народним депутатом. Свої публіцистичні праці автор наразі публікує в онлайн-виданні «Укрінформ», раніше був автором «Радіо Свободи», також під авторством чи співавторством В'ятровича чотирнадцять книжок з історії України ХХ століття. Говорячи про есей «Чому український націоналізм потрібен Україні та світу?» початково варто окреслити поняття «націоналізму». За визначенням Нагорної, «націоналізм – це система ідей і поглядів, що виходить із пріоритету національних (етнічних) цінностей як перед особистісними, так і перед іншими груповими (корпоративними) й загальнолюдськими (універсалістськими) цінностями» [26]. Тобто, націоналізм – це ідеологічний напрям, який підкреслює важливість інтересів та ідентичності конкретної нації, він може включати в себе переконання у важливості збереження культурних, мовних, релігійних та інших характерних рис конкретної національної спільноти. Якщо говорити про український націоналізм, то він виник в контексті історичних подій кінця ХІХ - початку ХХ століття, коли Україна боролася за свою

незалежність від імперських урядів. Простіше кажучи, український націоналізм – це політичний та ідеологічний напрям, що акцентує на національній ідентичності та самостійності України. Ведучи мову про «націоналізм» в контексті публіцистики В'ятровича, автор зазначає, що саме він є українською ідеєю, консолідує українців, бореться з російською ідеологією та визначить напрям руху і бачення світу України після перемоги у війні.

Згідно з текстом есею, основні складові національної ідеї, які автор виділяє, можуть включати:

- Світогляд існування унікальної української держави: національна ідея передбачає створення та існування держави, що зберігає унікальну українську культуру;
- Збереження української ідентичності в міжнародній системі: потреба зберігання української ідентичності в умовах міжнародного співтовариства, де кожна нація має власну унікальність;
- Демократичний характер націоналізму: автор вказує на демократичний характер українського націоналізму, який відповідає свободолюбності та взаєморозумінню українців.

Автор у тексті визначає національну ідею як концепцію, що охоплює створення та збереження унікальної української держави, розмежування власної культурної ідентичності в міжнародному контексті, акцентуючи на демократичних принципах. Крім того, національна ідея включає в себе мобілізацію народу для боротьби за незалежність та визначення різниці між українцями та імперськими поглядами, щоб відзначити унікальність української ідентичності. Усі ці аспекти виступають як основні складові української національної ідеї, яка, за переконанням автора, може відігравати ключову роль у захисті країни та збереженні її культурної самобутності в контексті глобальних викликів. В есеї автор вказує на сутність націоналізму, говорячи, що вона найбільш точно зазначена у гаслі ООН від 1940 року: «Свобода народам! Свобода людині!» [5], адже основним з визначальних

критеріїв української національної ідеї є саме демократичність та воля, за яку боролись українці ще в XIX столітті.

Щодо шляху для формування української національної ідеї, автор вказує на необхідності зміцнення національної ідентичності, особливо на окупованих теренах. Труднощі при цьому вбачаються у відновленні національної єдності та розповсюдженні української ідентичності по всій країні, а також в утриманні окупованих територій, де рівень національного самоусвідомлення може бути меншим. Основна проблема тексту може полягати у висвітленні питань, пов'язаних із сприйняттям та реалізацією націоналізму в сучасній Україні. Автор визначає український націоналізм як світогляд, але читачам може бути важко зрозуміти, як це поняття вживається в контексті статті. З'ясування та розширення цього терміну може допомогти читачам краще зрозуміти концепцію національної ідеї. Загалом же, основна ідея есею полягає в тому, що український націоналізм, на думку автора, може мати важливе значення не лише для України, але й для світу, оскільки він виступає антиімперською ідеєю, здатною протистояти глобальним імперським планам.

Для аналізу публіцистики 2022-2023 років також було обрано есеї Володимира В'ятровича «Про українську реконкісту. Як повернути не лише окуповані території, а й людей» [4]. Автор у своїй роботі стверджує, що від 2014 року, Україна стала зміцнювати свою національну ідентичність. Нового значення набуває українська мова, культура, традиції, історія української нації та з'являються нові цінності. Однак, ті території, що вдалось окупувати ворогу, рухаються у протилежному напрямку: «Території, окуповані на початку війни, теж суттєво змінилися. Тільки там напрямок змін протилежний – стирання української національної ідентичності, русифікація, реанімація советських міфів про минуле» [4].

Автор розглядає тему національної ідеї в контексті ситуації з тимчасово окупованими територіями в Україні. Він визначає реінтеграцію як реукраїнізацію цих територій, що передбачає повернення української культури,

мови та ідентичності. Володимир В'ятрович вказує, що питання не обмежується лише територіями, це також стосується людей, які проживають на цих теренах. Згідно з текстом, можна виокремити кілька суттєвих складових національної ідеї:

- Пам'ять про минуле: визнання та повага до історії України, зокрема подій, які відзначилися національним героїзмом та визвольними змаганнями;
- Мовна та культурна ідентичність: боротьба за збереження та розвиток української мови та культури як основи національного самовизначення;
- Українізація та реукраїнізація: важливість українізації як процес сприяння поширенню української мови та культури. Потреба в реукраїнізації тимчасово окупованих територій, що включає повернення української культури, освіти та ідентичності;
- Гуманітарна політика: здійснення гуманітарної політики для відновлення української ідентичності, включаючи декомунізацію, деколонізацію та імплементацію культурних програм;
- Спільні цінності та погляди: формування спільних поглядів на минуле, які визначають основні цінності та ідеали нації.

В цілому, текст підкреслює важливість визначення та зміцнення національної ідентичності через збереження культурних, мовних та історичних аспектів, а також активну гуманітарну політику для відновлення національних цінностей на територіях, що стали об'єктом тимчасової окупації. Автор задається питанням, як потім заповнити цю «прірву» та повернути не лише території під український прапор, а й людей. За його словами, на тимчасово окупованих територіях Донецької, Луганської областей та АР Крим від початку здобуття Україною незалежності, взагалі не проводилась українізація, ці території були «дуже тісно інтегрованими в російське інформаційне й культурне поле» [4]. Автор вважає, що для зміцнення української національної ідентичності після деокупації вищевказаних територій варто якомога швидше

повертати українську культуру та мову, що лежать в основі національної ідеї України, аби повернути людей.

Шлях для формування української національної ідеї, за висновками з есею В'ятровича, вимагає активної українізації, яка має бути підтримана конкретними заходами та ресурсами, і водночас, потребує ретельного врахування історичних та культурних контекстів окупованих територій. Автор вказує на важливість українізації та реукраїнізації тимчасово окупованих територій як ключового етапу цього процесу. Автор підкреслює, що відновлення української ідентичності має бути активним та системним процесом. У тексті згадуються конкретні заходи, такі як декомунізація, деколонізація, впровадження мовних квот, підтримка української культури, музики та книговидання. Автор наголошує на важливості додаткових ресурсів для цих заходів, включаючи фінансову та інтелектуальну підтримку.

Публіцистика щодо питань формування нашої національної ідеї сьогодні, коли триває повномасштабна війна, є вкрай важливою. Вона допомагає розібратись у питаннях, дискусії навколо яких, точаться не лише сьогодні, а й в минулому столітті. Ці матеріали допомагають зрозуміти, наскільки важливою сьогодні є українська мова, пам'ять про наше минуле, історію, що формують українську ідею. Звісно, чіткого визначення національної ідеї поки що не існує та суть тут одна, в першу чергу, – це консолідація нації для певних здобутків, в нашому випадку здобутком буде перемога над країною-терористом і вихід на кордони 1991 року, здобуття нашою нацією своєї держави, на територію якої більше ніхто не буде посягати. Українцям не один раз вже доводилось «здобувати» та захищати незалежність своєї держави, але росія ніяк не може з цим змиритися і тому розв'язала війну. Тепер українська ідея перейшла в нову фазу – об'єднати націю задля перемоги. А публіцистичні матеріали допомагають аудиторії осягнути важливість консолідації українців навколо єдиної національної ідеї.

ВИСНОВКИ

Тема української національної ідеї відіграє значущу роль загалом у житті України та не менш важливе значення має у переломні роки формування української державності, зокрема в 1917-1919 рр. та 2022-2023 рр. Ми проаналізували тему національної ідеї крізь призму публіцистичних матеріалів двох історичних періодів – періоду становлення Української Народної Республіки в 1917-1919 рр. та шансу українців вибороти незалежність у роки сучасного воєнного періоду 2022-2023 рр., коли українці продовжують виборювати вже здобуту майже 30 років назад незалежність.

Тема української національної ідеї займає чільне місце у сучасних засобах масової інформації («Укрінформ», «Історична правда») та журналах і газетах ХХ століття («Літературно-науковий вістник», «Нова Рада»). За допомогою аналізу публіцистики двох періодів, нам вдалось дійти ряду важливих висновків і з'ясувати ключові поняття та визначення.

У процесі дослідження наукової літератури з теми було з'ясовано значення поняття «національна ідея». Вивчаючи наукові праці з вказаної тематики дослідників різних періодів, було з'ясовано що наразі немає одностайного визначення та складових, які вміщує національна ідея, зокрема українська. Однак, під час аналізу прописаних науковцями понять, ми дійшли висновку, що в широкому розумінні, національна ідея є комплексом цінностей та принципів, який формує національну свідомість та ідентичність конкретного етносу. Українська національна ідея, в свою чергу, включає в себе різноманітні аспекти, які охоплюють історичну, культурну, соціально-економічну та політичну складові. Вона враховує розвиток демократії і прагнення до забезпечення свободи та самовизначення. Таким чином, узагальнюючи концепції науковців різних часових проміжків, українська національна ідея може бути визначена як комплексна система цінностей та прагнень українського народу до незалежності з різнобічним спектром складових, які

включають збереження і розвиток мови, культури, історії, а також прагнення до соціально-економічного розвитку.

Говорячи про історію поняття «національна ідея», було з'ясовано, що воно виникло пізніше, ніж ідеї, що об'єднували держави. Деякі науковці вважають, що першою національною ідеєю може бути концепція богообраності народу. Інші вчені вважають, що першим був філософ Гегель, який представив ідею «гегелівської держави» як інтерпретацію національної ідеї, об'єднавши поняття розуму, свободи та права. Зокрема, перед нами постає різноманітність історичних та філософських підходів до концепції національної ідеї, що розвивалася від біблійних часів.

Одним із завдань у нашому дослідженні був аналіз та визначення чинників, що впливають на формування національної ідеї. В процесі аналізу було з'ясовано, що в період 1917-1919 років формування української національної ідеї було обумовлене розпадом російської імперії, соціально-економічними труднощами, активізацією культурно-освітнього руху та прагненням створити самостійну державу. Революційний процес створив умови для утворення Української Народної Республіки, яка була заснована на ідеї незалежності та національній ідентичності. У контексті 2022-2023 років, було визначено, що на національну самосвідомість українців суттєво вплинула війна. В цей час виникла велика хвиля патріотизму та національної гордості, що сприяло формуванню єдності серед громадян. Активна громадянська участь у житті держави сприяла переосмисленню та формуванню національної ідеї в нових реаліях, єднанню українців навколо спільної справи та майбутньої Перемоги. В обох періодах визначальними є цінності демократії, свободи, гідності, права та незалежності, як визначаються як фундаментальні для національного існування та розвитку.

Одним із ключових аспектів нашого дослідження є аналіз публіцистичних матеріалів двох історичних періодів – 1917-1919 рр. та 2022-2023 рр, за допомогою якого було охоплено історичні та сучасні реалії, як національна ідея

визначалася та еволюціонувала в різні етапи історії України. Для аналізу національної ідеї у переломні роки української державності ми віднайшли публіцистичні матеріали 1917-1919 років, в яких підіймаються питання національної ідеї в Україні. Пошук було здійснено шляхом огляду випусків за 1917-1919 роки щомісячного українського журналу «Літературно-науковий вістник» [22] та щоденної газети «Нова Рада» [27]. Для аналізу було обрано п'ять публіцистичних матеріалів, авторами яких були Михайло Грушевський, Петро Стебницький та Сергій Єфремов. У цих текстах прослідковується загальна тенденція, яка полягає в підкресленні важливості формування української незалежної держави, що і лежить в основі національної ідеї 1917-1919 років. У публіцистиці, представленій авторами Єфремовим, Грушевським та Стебницьким, розглядається історичний та культурний контекст розвитку України, а також висловлюються авторські погляди на ключові складові національної ідентичності. Формування національної ідеї в цей час визначається як процес будівництва та захисту української держави, зокрема й у контексті різниці між культурами України та росії. Цей акцент свідчить про важливість утвердження української ідентичності через визначення відмінностей у культурній спадщині.

Аналіз публіцистичних матеріалів 1917-1919 років вказує на те, що національна ідея в досліджуваній історичний період була сильно пов'язана з прагненням до незалежності та самовизначення. У цей час, під впливом революційних процесів та розпаду російської імперії, українці визнавали важливість формування самостійної держави, а це визначало і національну ідентичність.

Для проведення аналізу публіцистики на тему української національної ідеї, було здійснено огляд низки сучасних українських ЗМІ, однак віднайти матеріали на досліджувану тематику вдалось у виданнях «Укрінформ», «Читомо» та на сайтах українського ПЕН і літературної корпорації «Meridian Czernowitz». У третьому розділі дипломної роботи ми проаналізували вісім

публіцистичних матеріалів сучасного періоду авторства Володимира В'ятровича, Павла Коробчука, Віталія Портникова, Ірини Фінгерової, Тараса Лютого та Сашка Дерманського. В публіцистиці сучасного періоду також прослідковується спільна тенденція, яка полягає у визначенні важливості та необхідності збереження та розвитку української національної ідентичності. Зазначені автори висловлюють думку про важливість сьогодні української мови, культури, історії, а також необхідність активної участі громадян. Окремий акцент робиться на відновленні тимчасово окупованих територій через їх українізацію. З цього можна зробити висновок, що сьогодні українці, зокрема й публіцисти, мають спільну ідею, що полягає в зміцненні національного самовизначення як важливого фактора у становленні та розвитку сучасної України. У світлі публіцистичних матеріалів 2022-2023 років, нам вдалось визначити новий контекст національної ідеї, який виник у зв'язку з сучасним воєнним конфліктом та окупацією. В досліджуваних текстах акцентується на відновленні та збереженні національної ідентичності в умовах війни, де громадянська активність стає ключовим елементом формування національної ідеї.

Серед завдань у нашій роботі було порівняння бачення національної ідеї у різні періоди становлення України як держави. У сучасній публіцистиці та в працях ХХ століття відображаються різні контексти, тому, відповідно, витоки формування національної ідеї також різні. Провівши аналіз публіцистичних матеріалів 1917-1919 років, було виявлено, що в той час визначальними були ідеї національної незалежності та самовизначення під впливом різних трансформацій. В той же час із публіцистики 2022-2023 років випливає, що важливим для українців сьогодні вже є збереження минулих ідей та відновлення національної ідентичності. Однак, обидва періоди визначаються бажанням української нації зберегти власну культуру та мову, а також вибороти свою незалежність. У першому випадку це пов'язано з формуванням самостійної держави, а в другому – з відновленням національної ідентичності в

умовах війни та окупації. У нашому дослідженні зазначаємо, що, хоча історичні умови двох періодів відрізнялися, основні аспекти національної ідеї, такі як незалежність, культурна та мовна ідентичність, залишаються сталими. Це фактично підкреслює незмінність української національної ідеї крізь різні часи.

У ході аналізу публіцистики різних періодів становлення України як держави, були з'ясовані спільні та відмінні риси національної ідеї. Українці увесь час виявляють бажання встановлення та збереження незалежної держави, що підкреслюється багатьма спільними аспектами. Обидва періоди (1917-1919 та 2022-2023 роки) свідчать про прагнення збереження української мови та культури, повагу до історичного минулого та традицій. Однак вони відрізняються за контекстом та викликами. У 1917-1919 роках була боротьба за створення та визнання української держави, у 2022-2023 роках акцент ставиться на відновленні та збереженні національної ідентичності та поверненні українських територій. Характер конфлікту у двох історично важливих для України періодах визначається різними умовами, але основні цінності залишаються без змін.

В рамках дослідження національної ідеї першочерговим завданням було врахувати той аспект, що вона відображається не лише у публіцистичних матеріалах, але й впливає на політичні та соціокультурні процеси в державі. Національна ідея відіграє важливу роль у визначенні напрямку розвитку України, як молодій незалежній державі. Більше того, виходячи із проведеного нами аналізу, вона адаптується до змін в суспільстві та умов тієї чи іншої епохи. У різні історичні періоди вона набуває різних аспектів та відтінків, але залишається важливою компонентою у формуванні та утвердженні національної ідентичності.

Всі, поставлені на початку дослідження, завдання були виконані, а мета досягнута. У ході проведеної роботи було досліджено та проаналізовано роль та значення національної ідеї в процесі формування української державності. Ми виокремлюємо ключові етапи еволюції української національної ідеї,

розглядаючи її в історичному та сучасному контексті під різними кутами: в науковому дискурсі та в публіцистиці. Аналіз публіцистики та порівняння історичних періодів допомагають зрозуміти, як українська національна ідея сприяла формуванню державності та визначенню шляху розвитку нації. Загалом же, проведене дослідження може сприяти кращому розумінню сутності та еволюції національної ідеї в українському контексті.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бадзьо Ю. Національна ідея і національне питання – десять років невизначеності. *Політична думка*. №1-2. 2001. С. 3 – 12.
2. Березовець Т. Анексія : острів Крим. Хроніки «гібридної війни». Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2016. 391 с.
3. Буканов Г. М. Національна ідея в українському визвольному русі (друга половина XIX-XX ст.). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 6. Історичні науки*. 2008. Вип. 6. С. 75 – 79.
4. В'ятрович В. Про українську реконкісту. Як повернути не лише окуповані території, а й людей. *Укрінформ*. 16 червня 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3723865-pro-ukrainsku-rekonkistu-ak-povernuti-ne-lise-okupovani-teritorii-a-j-ludej.html> (дата звернення: 07.11.2023).
5. В'ятрович В. Чому український націоналізм потрібен Україні та світу? *Укрінформ*. 18 червня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3509627-comu-ukrainskij-nacionalizm-potriben-ukraini-ta-svitu.html> (дата звернення: 6.11.2023).
6. Вауліна Ф. В. Національна ідея України: комплексний вимір. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2010. № 885. Вип. 16. С. 196 – 201.
7. Гегель Г. В. Ф. Основи філософії права, або природне право і державознавство / пер. з нім. Р. Осадчук, М. Кушнір. Київ : Юніверс, 2000. 336 с.
8. Гринів О. Українська національна ідея як засіб національного самоусвідомлення. *Українська національна ідея: реалії та перспективи*. Львів : Інститут народознавства НАН України. 1999. 234 с.
9. Грушевський М. С. В огні й бурі. *Літературно-науковий вістник*. 1918. Т.69. книга 1. С. 109 – 110.

10. Грушевський М. С. Роковини. *Літературно-науковий вістник*. 1918. Т. 71. Книга 10-11. С. 4 – 6.
11. Грушевський М. С. Україна окремішна. *Михайло Грушевський. Твори у 50 томах* / за ред. П. Сохань та ін. Львів : Світ. 2013. Т. 4. Кн. 2. С. 15 - 22.
12. Грушевський Михайло Сергійович. *Стус Центр*. 5 квітня 2021. URL: <https://stus.center/p/grushevskii-mikhailo-sergiiovich-107728> (дата звернення: 11.08.2023).
13. Дерманський Сашко «Що з нами...так». Воєнний стан. *Meridian Czernowitz*. 2022. URL: <https://www.meridiancz.com/blog/sashko-dermans-kyushcho-z-namy-tak/> (дата звернення: 07.06.2023).
14. Десяте загальнонаціональне опитування: ідеологічні маркери війни (27 квітня 2022). *Соціологічна група «Рейтинг»*. 3 травня 2022 рік. URL: <http://surl.li/njgna> (дата звернення: 07.11.2023).
15. Донцов Д. І. Націоналізм. Львів : Нове життя, 1926. 255 с. URL: <http://surl.li/ofzam> (дата звернення: 07.11.2023).
16. Емський указ від 18.05.1876 (повний текст рос. мовою). Слово. URL: <https://slowo.pp.ua/istoriia/pid-imperskoiu-vladoiu/269/> (дата звернення: 03.09.2023).
17. Єфремов С. О. По кривавому непорозумінні. *Нова Рада*. Вип. 177. 1917. URL: <http://surl.li/ofzba> (дата звернення: 19.09.2023).
18. Історія України : навч. посіб. / В. Ф. Верстюк та ін. Київ : Альтернативи, 1997. 416 с.
19. Київський національний університет імені Тараса Шевченка : Незабутні постаті / О. Матвійчук та ін. Київ : Світ Успіху, 2005. С. 180-181.
20. Коробчук П. Дихання та інші зміни. Воєнний стан. *Meridian Czernowitz*. 2022. URL: <https://www.meridiancz.com/blog/pavlo-korobchuk-dykhannia-ta-inshi-zminy/> (дата звернення: 03.06.2023).

21. Литвин М. Західно-Українська Народна Республіка: досвід та уроки етнодержавотворення. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2015. Спецвипуск 2. С. 67 – 74.
22. Літературно-науковий вістник. *Чтиво*. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Literaturno-naukovyi_vistnyk/ (дата звернення: 21.11.2023).
23. Лютий Т. «Війна за деколонізацію культури». Воєнний стан. *Meridian Czernowitz*. 2022. URL: https://www.meridiancz.com/blog/taras_lyuty/ (дата звернення: 01.06.2023).
24. Лютий Т. «Перемогти у війні». *Есеї про війну*. 5 вересня 2022. URL: <https://dialoguesonwar.pen.org.ua/peremogti-u-vijni> (дата звернення: 18.09.2023).
25. Медвідь Ф. Українська національна ідея як детермінанта державотворчих процесів. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1. С. 35 – 41.
26. Нагорна Л. П. Націоналізм. *Енциклопедія історії України* : Т. 7 / за ред. В. А. Смолій та ін. Київ : Наукова думка, 2010. С. 240. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Natsionalizm> (дата звернення: 07.11.2023).
27. Нова Рада. Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0000963> (дата звернення: 21.11.2023).
28. Павличко Д. В. Українська національна ідея та її значення для утвердження державної незалежності України. *Народна творчість та етнографія*. 2005. Вип. 1. С. 7 – 21.
29. Портников В. Війна ідентичностей. Воєнний стан. *Meridian Czernowitz*. 2022. URL: <https://www.meridiancz.com/blog/portnikov/> (дата звернення: 01.06.2023).
30. Революція гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України : наук.-метод. матеріали / В. В. Головка та ін. Київ : Вид-во при Київ. ун-ті ім. Б. Грінченка, 2015. 34 с.

31. Славінська І. Тарас Прохасько : Українська ідея пов'язана з лагідним сидінням. *Українська правда*. 10 січня 2011. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2011/01/10/69933/> (дата звернення: 18.07.2023).
32. Соціологічний моніторинг «Українське суспільство» після 16 місяців війни. *Інститут соціології НАН України*. 9 липня 2023. URL: <https://i-soc.com.ua/ua/news/sociologichnij-monitoring-ukrainske-suspilstvo> (дата звернення: 08.11.2023).
33. Стебницький П. Немезида. *Літературно-науковий вістник*. 1918. Т. 69. Книга 1. С. 19-23.
34. Степченко О. П. Стебницький Петро Януарійович. *Українська бібліотечна енциклопедія*. 24 травня 2018. URL: <http://surl.li/fgsgl> (дата звернення: 11.08.2023).
35. Указ Президента України №405/2014 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4052014-16886> (дата звернення: 06.11.2023).
36. Українська Центральна Рада. Другий Універсал УЦР. *Вікіджерела*. Київ. 1917. URL: <http://surl.li/ofyzl> (дата звернення: 01.07.2023).
37. Українська Центральна Рада. Третій Універсал УЦР. *Вікіджерела*. Київ. 1917. URL: <http://surl.li/benl> (дата звернення: 01.07.2023).
38. Українська Центральна Рада. Універсал Української Центральної Ради до українського народу, на Україні й по-за Україною суцього. *Вікіджерела*. Київ. 1917. URL: <http://surl.li/ofyux> (дата звернення: 01.07.2023).
39. Український ПЕН : веб-сайт. URL: <https://pen.org.ua/> (дата звернення: 03.06.2023).
40. Фінгерова І. Країна своїх. Воєнний стан. *Meridian Czernowitz*. 2022. URL: <https://www.meridiancz.com/blog/iryna-finherova-kraina-svoikh/> (дата звернення: 03.06.2023).

41. Циркуляр міністра внутрішніх справ П. А. Валуєва Київському, Московському і Петербурзькому цензурним комітетам від 18 липня 1863 р.
URL:
<https://web.archive.org/web/20110810122451/http://www.ukrhistory.narod.ru/texts/miller-pr1.htm> (дата звернення: 03.09.2023).
42. Четвертий Універсал УЦР. *Вікіджерела*. Київ. 1918. URL:
<http://surl.li/ofzbx> (дата звернення: 01.07.2023).
43. Шевченко І. Історик Ярослав Грицак : Нація – це не про мову чи про історію, а про модернізацію. Хочеш бути сильним – модернізуйся. *УНІАН*. 12 листопада 2018. URL: <https://www.unian.ua/society/amp-10332108-istorik-yaroslav-gricak-naciya-ce-ne-pro-movu-chi-pro-istoriyu-a-pro-modernizaciyu-hochesh-buti-silnim-modernizuysya.html> (дата звернення: 20.11.2023).
44. MERIDIAN CZERNOWITZ : веб-сайт. URL: <https://www.meridiancz.com/> (дата звернення: 03.06.2023).